

Jõeäärne tegevusruum

Koolinoorte arhitektuurikonkurss 2019
„Minu unistuste jõeäär“

Hea õpetaja ja juhendaja!

Seekordne üle-eestiline koolinoortele suunatud arhitektuurikonkurss on järjekorras juba viies. Eelnevatel aastatel on konkursi teemadeks olnud „Unistuste koolimaja“, „Minu unistuste koolihoov“, „Minu unistuste kodutänav“ ja „Minu unistuste keskväljak“. Sel korral uurime avalikku ruumi, mida ääristab vesi – Emajõgi. Nagu ka eelmisel aastal, anname seekord õpilastele lahendada konkreetse objekti ehk kõik konkursitööd tegelevad Tartu Emajõe äärse kaldaruumi ümberkujundamisega.

Konkursi ülesandega soovime panna õpilasi mõtlema laiemalt meid ümbritsevast linnaruumist ja anda neile võimaluse mõelda kaasa mitmekülgse ja põneva linnaruumi loomisel. Ühtlasi loodame, et konkursil osalemise kaudu muutuvad nad linnaruumi suhtes ka edaspidi tähelepanelikumaks ning julgevad vajadusel oma arvamust avaldada (nt linnaplaneerimises osalemine). Mida rohkem inimesi ruumiteemast huvitub ja kaasa räägib, seda kirjuma ja laiapõhjalisema linnaruumi me üheskoos loome.

Käesolev materjal annab laiema ülevaate linnaruumiga seotud teemadest. Teemade juures on ka viited täiendavale materjalile ning lõpus mõned väikesed lisaülesanded mida „soojenduseks“ ehk enne Tartu jõeääre kujundamist teha. Materjali võib kasutada nii ettevalmistuseks konkursist osavõtul kui ka üldisemalt linnaruumi, linliku elukeskkonna käsitlemiseks koolitundides. Lisaks on meie kodulehel www.nooredarhitektid.ee saadaval ka eelmiste aastate materjalid, mille seast leiab veel põnevaid näiteid ja lugemist teema laiendamiseks – näiteks linnaväljaku teemad (2017) haakuvad hästi ka veeäärse tegevusruumi puhul, maastikuarhitektuuri (2015) peab käsitlema kindlasti ka Emajõe pargiruumis.

Põnevat koolitundi ja edu konkursil osalemisel!

Tartu jõeäärse tegevusruumi projekt

Konkursi eesmärk on pakkuda lahendusi, mis tooks Emajõe kaldale rohkem elu ja tegevusi, muudaks sealse avaliku ruumi aktiivseks ja mitmekesiseks nii maa kui vee peal. Seal olemine võiks olla meeldiv ja põnev, aga samas turvaline, nii et igas vanuses inimesed leiaks seal igal aastaajal midagi teha.

Projekti koostamisel tasub alati liikuda üldiselt üksikule ehk suuremast pildist konkreetsema kujunduse ja detailsemate lahendusteni. Lihtsam on alustada visioonist ja unistustest ning seejärel mõelda, kuidas neid vormistada ja ellu viia – mida oleks vaja muuta või ehitada, et soovitud tegevused või olemiskohad tekiks?

Nii on hea enne alustamist mõelda sellele, milliseid tegevusalasid pakub jõeäär erinevatel aastaegadel. Millised neist on igapäevased ja millised hooajalised? Kuidas ja milleks erinevas vanuses inimesed nii jõge kui ka kaldapealseid kasutavad? Mis on oluline, et linnaruum oleks turvaline ja kutsuv? Ehk on mõnest teisest Eesti linnast või hoopis mujalt maailmast midagi põnevat silma jäänud? Võiks ka uurida, milleks on ajalooliselt Tartus Emajõe kasutatud ja kuidas linn on selle ümber kujunenud.

Tähtis on lasta mõtetel vabalt lennata, need võivad olla ka esmapilgul teostamatud!

Võistlusala

Konkursiala asub Tartu Emajõe vasakkaldal Ülejõe linnaosas. Lõunas on konkursiala piiriks väga oluline kergliiklustänav, mis ühendab Raekoja platsi Raatuse tänavaga ja mille teljel paikneb sümbolehitise Kaarsild. Põhjas on piiriks Tartu ülikooli valmiv õppehoone Delta, läänes Emajõgi ning idas tiheda liiklusega Narva maantee.

II Maailmasõjas hävisid terved puitmajade linnaosad Ülejõel, õhiti ajalooline Kivisild, kokku hävis 54% linna elamispinnast. Suurema osa hävinud südalinna hoonete asemele planeeriti suured haljasalad, lootes nii säilitada väärtuslikumad krundid tulevikuks parema kvaliteediga hoonete jaoks. Aga need jäidki tühjaks, sest elamuehitus kolis äärelinnadesse ja kesklinna kerkis vaid üksikuid elamuid ja avalikke hooneid. Suur osa Tartu kesklinnast on jäänud kõigi vahepealsete ehitusboomide kiuste tühjaks ning aina enam on hakatud rääkima kunagiste „pommi aukude“ täisehitamisest.

Lisavõimalus: ajaloo põhjalikum uurimine ja kaardistamine on hea võimalus teha aineteülest koostööd.

Tartu kesklinna plaan enne ja pärast II Maailmasõda

Vaade ülejõe pargile enne ja pärast II Maailmasõda

Emajõe kaldad on hinnatud roheala, rohekoridor, mis on väärtuslik osa linna looduskeskkonnast. Küll on aga ka Tartu linnavalitsus nentunud, et need võiksid olla

pigem linlikumad, paremini kujundatud ja nüüdisaegse maastikuarhitektuuriga, atraktsioonidega palistatud pargid.

Emajõgi on oma olemuselt väga inimsõbralik – see on piisavalt lai, aga samas näeb teist kallast hästi, haljastust on palju ja see on terve linna ulatuses üsna eriilmeline. Aga ikkagi on see jäänud linlastele natuke kaugeks, sest teekond on vahel ebamugav, vahel lihtsalt igav, ilma konkreetsete algus- ja lõpp-punktideta. Ka veeliikluse mõttes on jõgi alakasutatud – palju rohkem võiks olla sildumiskohti, siis soetaks ilmselt ka rohkem elanikke endale paadi. Nii on jõeäärte elamine, turvalise, aktiivse ja mitmekesise ruumiga linna arengu ja selle elanike või külastajate elukvaliteedi võtmeküsimus.

Ülejõe pargi puhul tuleks mõelda, mida teha Narva maanteelt tuleva müraga – kuidas seda vähendada? Kuidas kujunda park, mis mõjuks turvalisena ja virgestavana? Park on suur, praegu üsna metsik, pime ja läbimõtlematult kasvama jäetud.

Võistlusülesandes võib, aga ei pea lahendama ka pargimaastikku – vastavalt õpilaste tasemele ja/või vanusele võib tegeleda ainult veeäärrega (see on kohustuslik ehk prioriteet!) või lisada juurde ka pargi tervikuna kuni Narva maanteeni või osaliselt. Soovitame põhikooli õpilastega keskenduda ainult jõeruumile, näiteks lahendada täpsemalt läbi üks lõik (üks kolmest alast 1:500 mõõtkavas). Gümnaasiumi vanuseastmes võib alustada suurest pildist ehk kogu võistlusalast ning seejärel läbi lahendada mingi ala detailsemalt – teha mitu plaanijoonist, näiteks tervikala mõõtkavas 1:1000 ja siis mingi osa täpsemalt 1:500.

Naabruskond

Ülikooli Delta maja

Tartu ülikooli uus õppe- ja teadushoone ehk IT-keskus Delta saab valmis 2020. aastal, kui seal alustavad infotehnoloogia, arvutiteaduse, majandusteaduse ja matemaatika üliõpilased. Parema ettekujutuse annab tulevase hoone ja selle lähiümbruse [video](#).

Vaade Tartu ülikooli tulevasele õppehoonele Vabaduse silla poolt (Arhitekt 11)

Tartu ülikooli üliõpilaselamud

Võistlusala lähistel - aadressil Narva mnt 25, 27 ja 89 ning Raatuse 22 - asuvad Tartu ülikooli üliõpilasküla elamud. See tähendab, et Ülejõe parki läbivad igapäevaselt väga suur hulk noori inimesi (lisaks teistele linnakodanikele). Praegusel kujul mõjub park pigem pimedaks ja igavaks, seal ei ole suurt midagi teha ega kuskil mugavalt olla või pikutada ning seetõttu on seal vähe kasutust. Aga asukoht südalinna ja suurte üliõpilaselamute naabrus tähendab, et võimalikke kasutajaid saaks seal olla väga palju – tuleb vaid välja mõelda, mida, kus ja kuidas pakkuda.

Lisavõimalus: uuri ala lähemalt nt Google Streetview abil.

Koidula ja Jannseni mälestusväljak

2016. aastal korraldatud arhitektuurivõistluse võidutöö ehitati valmis 2018. aastal. Lydia Koidulale ja Johann Voldemar Jannsenile pühendatud väljaku on kujundanud maastikuarhitektuuribüroo [Tajuruum](#). Väikeses ja minimalistliku kujundusega skvääris on kaks skulptuuri, pink ja istumistasand valguspuuga ning muru- ja peenraribad. Kaarsilla kõrvale kaldakindlustusel on istetaerass, kus saab astmetega jõele lähemale.

Vaade istumisastmetega terrassile kaldakindlustusel ja skulptuuridele

Holmi kvartal

Teisele poole Kaarsilda jäävale praegu valdavalt tühjale alale korraldati 2017. aastal arhitektuurivõistlus, mille võitis arhitektuurbüroo Ansambel. Eesmärk on kesklinna tihendada ja tuua avalikku teenust pakkuvaid asutusi äärelinnast tagasi linna sümboolsesse. Kvartal on segafunktsionaalne, mis tähendab, et seal on nii ühiskondlikke, äri- kui ka eluruumi. Oluline on siin ka lõunapäikesele avatud kallasrada ehk põhieesmärk on tekitada vee äärde aktiivne puhkeala. See tähendab, et Emajõe vasakkalda elavdamise suund on seatud ja praeguse konkursiga võiks kujundada ka teisele poole Kaarsilda nüüdiaegse jõeruumi.

Vaade Holmi kvartalile Plasku ehk Emajõe ärikeskuse katuselt (AB Ansambel)

Linnauuring

Oluline ja möödapääsmatu osa arhitekti tööst on kohapeal käimine ja alaga tutvumine – miljöo tunnetamine ja ümbruse kaardistamine, sest inimeste liikumine ja tegevused loovad projektile vajaliku baasi. Tartu jõeääre külastamine ning linnas ringiuitamine koos ruumi märkamisega ja märkmete tegemisega (selleks sobivad nii vabakäelised visandid, fotod, olulised märksõnad, muljed, hinnangud ja emotsioonid) võiks olla osa konkursitööst. Seda ettevalmistavat osa saab kombineerida mõne teise ainega ning teha väljasõidutunni, kus saab lisaks õppida geograafiat, bioloogiat, ajalugu, ühiskonnaõpetust vms ning väliõppeklassiks on kogu Tartu linn.

Kõige paremat infot saab siis kui on mahti kohapeal olla ehk viibides seal pikemalt - vaadates, kuidas ruumi praegu kasutatakse, kust kuhu liiguvad inimesed, kust paistab päike ja kujutleda, millisena ruum võiks tulevikus välja näha. Isegi kui koht on varasemast tuttav, annab lahtiste silmade ja avatud meelega pikemaajalisem vaatlus palju uut infot. Nii võib samas kohas käia erineval kellaajal, nädalapäeval või aastaaajal ning saada täiesti erineva ruumikogemuse.

Kui kohapeale mingil põhjusel siiski ei jõua, siis soovitame kindlasti tutvuda alaga GoogleMapsi kaudu (Streetview) ning vaadata seejuures kindlasti ka konkursialast kaugemale. Kaarti uurides saab hea ülevaate kogu linnast ja peamistest liikumisteedest, olulisematest maamärkidest, elu- ja tööpiirkondadest ning nende ühendajatest.

Taustainfot tasub otsida ka veebist, näiteks erinevaid ajaloolisi fotosid ning seda saab taas kombineerida mõne teise ainetunniga (materjali otsimine, analüüs, refereerimine, esitlus jms). Erinevate ajalookihtide uurimiseks on hea kasutada ka portaali [Ajapaik](#) fotorakendust. Väga põhjaliku ülevaate Emajõe rollist ja kaldapealsete praegusest kasutusest leiab ka Epp Kuljuse magistritööst ["Emajõe külastustegevused ja maastikukujunduslik kontekst Tartu linnas"](#).

Promenaad

Emajõe vasakkaldal soodustab promeneerimist ja veeäärse avaliku ruumi nautimist üle jõe paistev lõuna- ja õhtupäike. Konkursialal toimub kalda erosioon ehk seal piirkonnas sööb jõgi kallast. Nii sobivad sinna pirem vaateplatvormid, mis oleks kõrgvee aegsest veepinnast kõrgemal, jää eest kaitstud.

Võrreldes kallasrajaga, mis on vabam ja vähem reguleeritud, tihti loodusliku ilmega, on promenaad esinduslikum, linlikuma iseloomuga ning külgneb tihti kohvikute, äride jt avalikku ruumi rikastavate tegevustega. Et liiklus oleks mugavam ja turvalisem, võib jalakäijate tee ja jalgrattatee üksteisest eraldada, sest nii saavad ratturid kiiremini sõita. Aktiivsed ja passiivsed puhkamisviisid on mõistlik kavandada nii, et need üksteist ei segaks, aga võimaldaksid siiski igasuguseid spontaanseid tegevusi.

Promenaad Poolas

Narva jõepromenaad

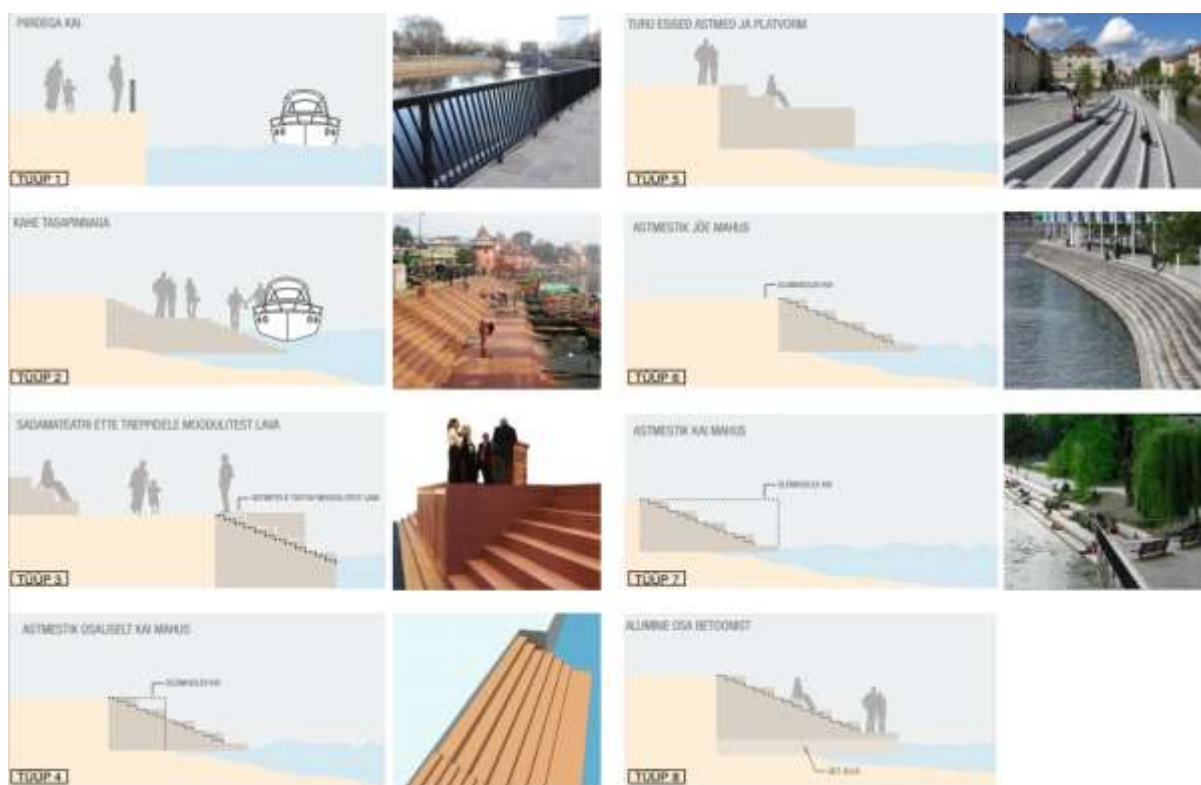

Pearl River promenaad Hiinas

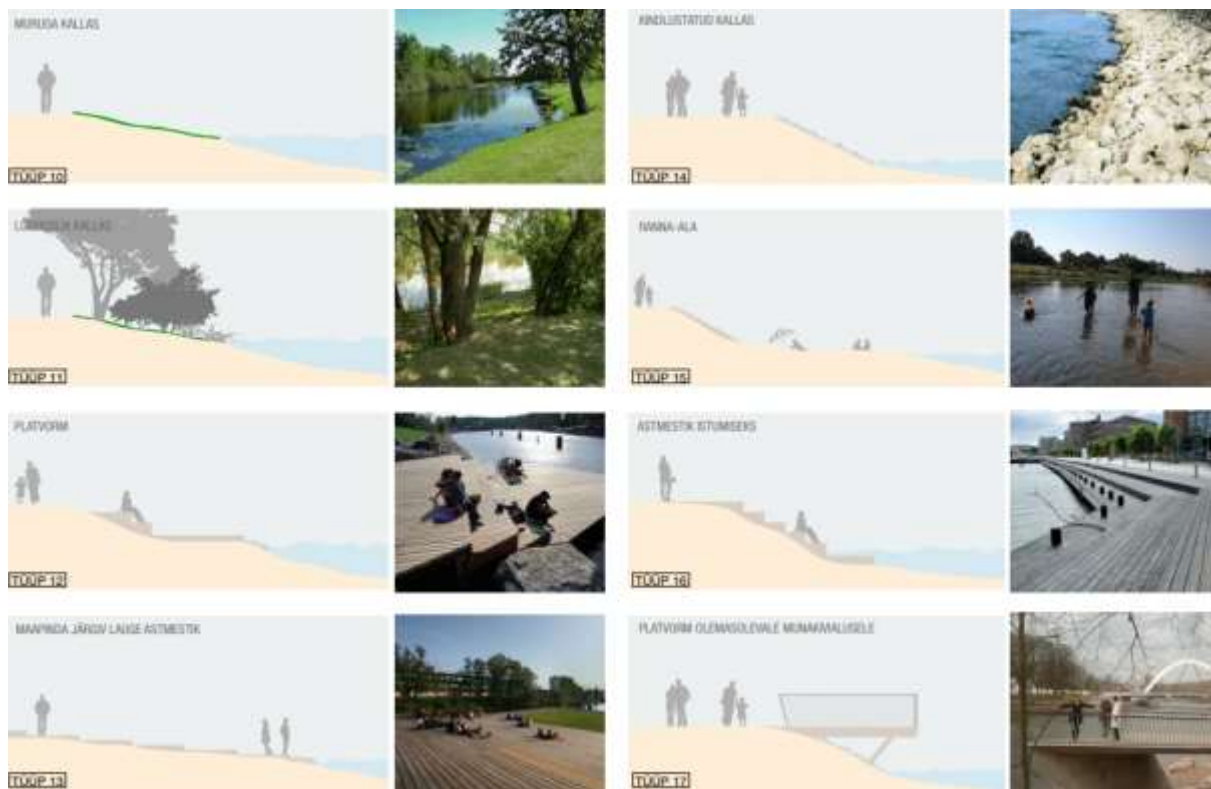
Kaldalahendused

Praegune kaldalõik Delta õppehoone ja Kaarsilla vahel on suhteliselt ebamäärane ja justkui vormistamata. Üheks peamiseks küsimuseks lahenduste väljatöötamisel on kindlasti tasakaalu leidmine loodusliku ja ehitatud kalda vahel ning kuidas tuua vesi inimesetele lähemale.

Kino Maastikuarhitektid on Emajõe kaldaprojekti raames välja pakkunud 17 erinevat tüüpi kaldalahendust, mis kõik soodustavad inimese otsesuhtlust jõega. Allpool näited võimalikest tüüpidest lõike ja meeleolu või inspiratsioonifotona.

Näide erinevat tüüpi kallastest ([Kino Maastikuarhitektid](#), 2016)

Näide erinevat tüüpi kallastest ([Kino Maastikuarhitektid](#), 2016)

Toronto veeäärne ruum

Veepealsed tegevused

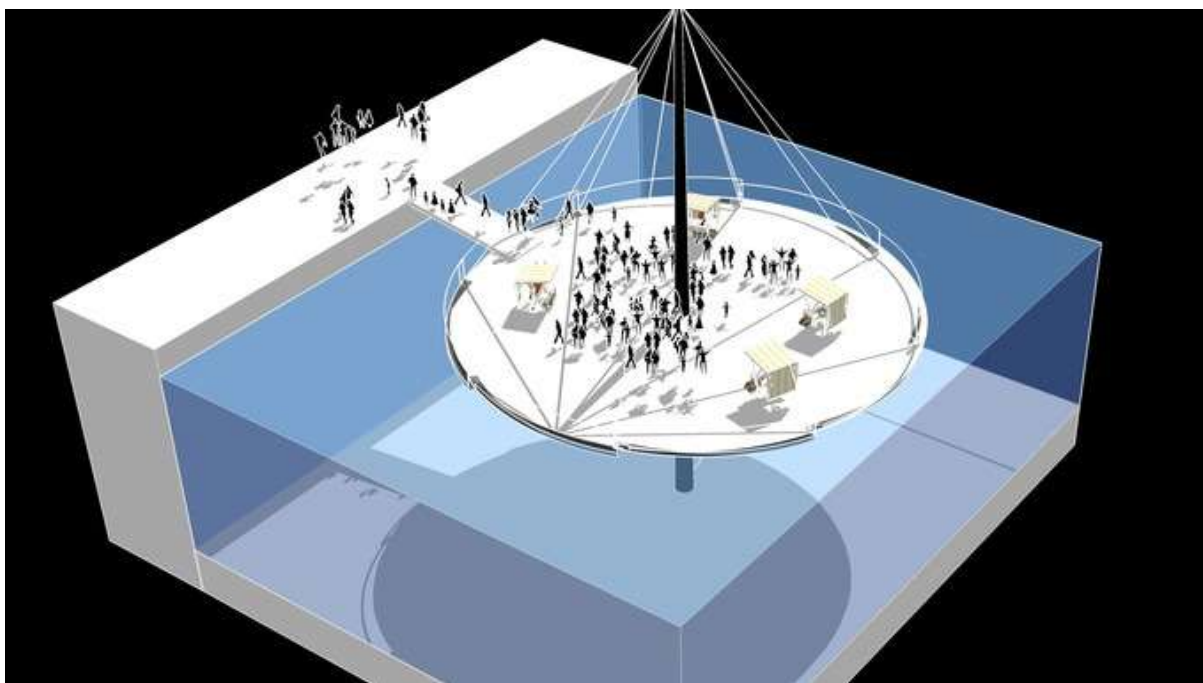
Jõeäärse ruumi kavandamisel on oluline mõelda ka nendele tegevustele, mis leiavad aset jõe peal. Bernis näiteks saab jõge kasutada ujumiseks ühes asukohast teise. Riided ja muu väärtusliku saab panna veekindlasse kotti, mis sinuga kaasa ujub. Jõeäär aga peab pakkuma turvalisi ja tähistatud kohti vette minekuks ja välja tulekuks ning riiete vahetamiseks.

Veepealseid tegevusi on väga erinevaid, alates kalapüügist ja lõpetades veepealsete ujuvhotellidega. Millised on ja võiksid tulevikus olla Emajõel toimivad tegevused? Siinkohal on oluline kindlasti mõelda ka võimalikele talvistele tegevustele, nt uisutamine ja suusatamine.

Veepealsete tegevuste hulka kuulub ka laevasõit, vesijalgrataste kasutamine ja kõikvõimalikud muud liikumisviisid.

Kas ja kui palju veepealseid tegevusi antud jõelõigule tuua, on iga õpilase enda otsustada. Erinevate tegevuste kavandamisel on oluline pöörata tähelepanu ka olemasolevale jõe ökosüsteemile ja sellele, milliseid muudatusi erinevad tegevused endaga kaasa toovad.

Loodusliku jääga avanev liuväli Thamesi jõel (NBBJ projekt Frost Flowers)

Uisuväli Winnipegi jõel (Talmon Birani installatsioon Winter Garden)

Uisuvälja soojendushütid Winnipegi jõel (RAW Design installatsioonid Nuzzles)

Veega seotud ehitised

Otseselt veega seotud ehitisi on palju, näiteks ujumajad, ujulad, saunad, vaateplatvormid, erinevad installatsioonid, ajutised esinemiskohad ja veel palju muud. Ehitised võivad ollagi ehitatud vee peale, kas siis ühe koha peal justkui hõljuma või siis ka edasi liikuma, ujuma, need võivad olla ajutised või püsivad, seintega või ilma, soojad ehk küttega või lihtsalt katusealused.

Ujumaja (Oliver Alver, tootja Ripuki)

Paatmajad Amsterdamis

Kunagine Emajõe ujula (Tartu linnaarhitekt Arnold Matteus, 1928, hävinud)

Ujumisklubi kanal Belgias (Atelier Bow-Wow)

Ujuvsaun (Rintala Eggertsson Architects)

Ujuvsaun Vala Soomaal (EKA sisearhitektuuri osakond, b210)

<https://www.ekasisearhitektuur.ee/projects/vala-sauna/>

Ujuv varjualune tuleasemega (EKA sisearhitektuuri osakond, b210)

<https://www.ekasisearhitektuur.ee/projects/veetee/>

Puidust vaateplatvorm Lätis

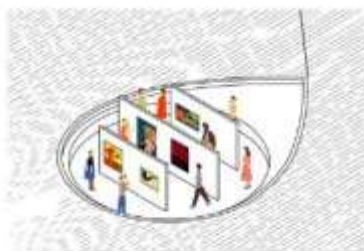
Vaateplatvorm Brisbane'is

Tilluke ujuvplatvorm Katowices (Jakub Szczesny installatsioon Brook House)

Läbipaistev purjekujuline vaatetorn Aarhusis (Dorte Mandrup Arkitekter)

Exhibition

Video Art

Night Club

Lecture

Performance

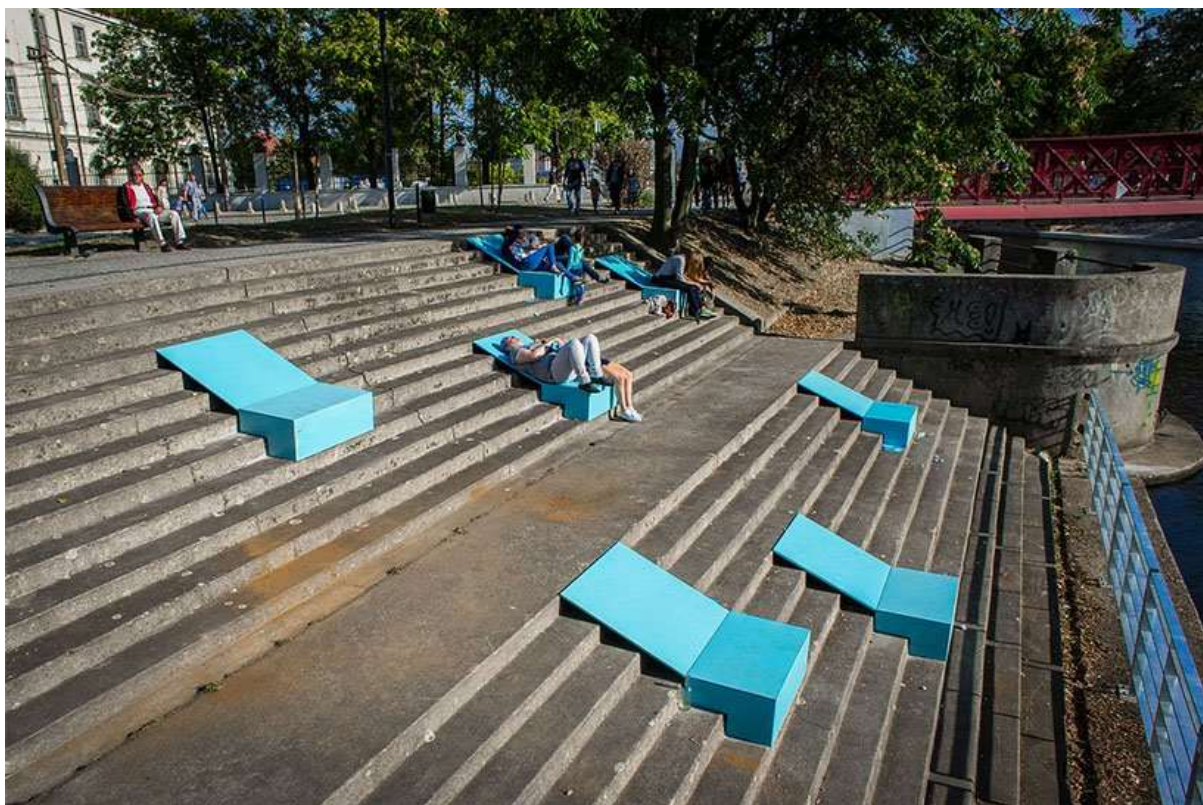

Christmas

Multifunktsionaalne ujuvplatvorm Baselis (Kosmose fantaasiaprojekt Art Drop)

Installatsioon AntiRoom Maltal (Elena Chiavi, Ahmad El Mad, Matteo Goldoni)

Mikroinstallatsioonid treppidele (No Studio)

Kontrollküsimused

Enne projekti kallale asumist ja ruumiliste lahenduste väljamõtlemist tasub korraaks aeg maha võtta ja vaadata, kas on olemas vastus järgmistele küsimustele:

Kus asuvad eri ilmakaared? Kuidas liigub päike?

Millised hooned ja asutused paiknevad jõeääre läheduses?

Millistes suundades inimesed kõige tõenäolisemalt liiguvad? Milline on transpordiliiklus jõega kokkupuutuvatel tänavatel ja ka jõel endal? Millistel viisidel jõge kasutatakse?

Milline on haljastus? Kas seda on vähe või palju? Millist haljastust võiks juurde kavandada? Mis võiks olla haljastuse eesmärk (puude vari, muruplats, lillepeenar, söödavate taimede aed, ronitaimedega varjestus, põõsaste või kõrrelistega piiride tähistamine jne)?

Milliseid tegevusi praegu jõe ääres ja peal teha saab? Milles puudu tunned? Aga mida tahaksid teha teistsugused ja võimalikult erinevad inimesed? Mida on nende tegevuste jaoks vaja lisada?

Kes ruumi kasutavad? Kas erinevaid ruumikasutajaid võiks olla rohkem või vähem? Kas tegevus- ja olemisruumi saavad mugavalt kasutada ka erivajadustega inimesed? Kuidas teha nii, et ruum oleks kutsuv?

Kuidas sobib ruum erinevatele kasutajatele? Kas kõigile on tagatud ligipääs? Selle teema kohta saab vaadata rohkem infot eelmise konkursi ehk [linnaväljakute juhendist](#).

Milline on linnamööbel? Kas jõeruumi hulka võiksid kuuluda ka mänguväljakud, aga siis millised? Millised on Emajõe äärde sobivad väikevormid? [Maastikuarhitektuuri](#) ja [tänavaruumi](#) elemente võid vaadata juurde ka eelmiste aastate juhenditest.

Lisaülesanded

Inspiratsiooni saab ka Uuri ruumi! kodulehelt, kust leiab erinevaid harjutusi, mis õpetavad ruumi märkama, teistmoodi kasutama ja ruumiliselt mõtlema. Sarnaselt eelmise aastaga sobib alati ruumiteemade sissejuhatuseks, käe- ja tähelepanelikkuse harjutuseks tajukaardi joonistamine.

Tajukaart

Peast kodutee joonistamine – kuidas toimub igapäevane tee koolist koju? Millised kohad on meeldivad, millised ebameeldivamad? Kui palju ja mida keegi oma teekonnal märkab? Millised detailid jäävad mällu ja miks? Kus ja millised maamärgid on linnas? Miks need on maamärgid? Mis teeb teekonna mõnusaks/põnevaks/kutsuvaks või vastupidi? Tähtis on kasutada ainult oma mälu ja joonistada ruumi nii, nagu see tundub, kaardi pealt kontrollimine ja vahemaade mõõtmine selle harjutuse juurde ei sobi ning „valesid“ jooniseid pole olemas. Tähtis on just kogemuse meenutamine ja selle visuaalne esitamine – ebameeldivam teelõik võib vabalt olla joonistatud lühemalt ja põnevam pikemalt ja detailsemalt. Huvitavamaks teeb ülesande ka see, kui mitte kirjutada tänavanimed, vaid joonistada lihtsalt liikumisteed (kust pöörata paremale-vasakule, mis oluline maamärk tee äärde jääb või suunamuutust abistab), justkui koostades juhendit kellelegi, kes lugeda ei oska. Pärast saab üheskoos tajukaarte vaadata ja proovida aru saada, mis kohti teiste teekond läbib. Ülesanne õpetab ruumi märkama, oma kogemusi analüüsima ja treenib mälu.

Minu hea koht

Lühike kirjutusülesanne, millele võib soovi korral lisada foto. Milline on sinu lemmikkoht linnas, avalikus ruumis? Kus see asub? Millised elemendid teevad seal olemise mõnusaks? Mis seal teha saab? Kõige napim variant on 1 foto ja 1 lause ning selle põhjal saab teha äraarvamismängu, mis kohaga on tegu. Ülesanne õpetab analüüsima ja põhjendama, võrdlema erinevaid kogemusi ja määratlema, mis teeb ruumi heaks.

Ujuv maja

Lihtne ülesanne, mis võib olla kas ainult paberil (projekteerimine) või lõppeda ka maketiga (ehitamine). Kui elada vee peal, siis milline võiks üks kodu olla? Mis võiks veel ujuvas majas teha? Lähteülesanne võib olla kõigil sama (nt kodu) või erinev (jagada eri funktsioonid, nt teater, kohvik, saun, spordiklubi, kool, vaatetorn, laululava jne) või jätta õpilaste fantaasiale. Maketid võiksid olla kõik üles mõõtkavas ning neid võiks kindlasti mingis veenõus testida – kui hästi maja püsib nt väikese lainetuse korral (kui mööda sõidab mootorpaat)? Ega see liiga raske ei ole ja põhja ei vaju – kuidas suurendada vee peal püsivust? Ülesanne õpetab veega paremini suhestuma ja suurendab loomingulisust.